

Vluchtelingen in de Bijbel

De Bijbel is een bibliotheek vol vluchtelingen en verhalen over vluchtelingen. Die bibliotheek kan u en mij als lezers leren dat vluchtelingen welkom zijn bij de God over wie de Bijbel vertelt: de Eeuwige, de Ene die zich in leven en dood verbonden heeft met het Joodse volk, een volk van vluchtelingen, en die zich vereenzelvigd heeft met de Jood Jezus, een vluchtelingenkind. Een opmerkelijke God omdat hij als Joodse God solidair is met mensen uit de andere volken, vroeg of laat ook volken van vluchtelingen.

Als kind uit een van de volken, het Nederlandse, heb ik me gerealiseerd dat ik er niet zou zijn geweest als bijvoorbeeld mijn voorouders als Hugenoten, Franse protestanten, niet naar Leiden gevlucht waren voor de terreur in Frankrijk. Of als mijn vader met zijn familie, met verlies van have en goed, niet gevlucht was voor de terreur van de Duitse bezetter naar Leeuwarden, waar mijn vader mijn moeder leerde kennen. Ik was welkom bij hen, en ben me gaandeweg mede door mijn ouders welkom gaan weten bij de God over wie de Bijbel vertelt.

Niet dat ik de goden over wie verteld wordt in andere bronnen van de Westerse cultuur waarin vluchtelingen een prominente rol spelen - de Odyssee, de Aeneis, de Koran - uit de weg ben gegaan, of ontvlucht, integendeel. Maar ik ben wel heel in het bijzonder geboeid geraakt door de God over wie de Bijbel vertelt. Joodse en christelijke leermeesters aan de Universiteit van Amsterdam waar ik studeerde, waren daar mede debet aan. Credit wil ik hier met name geven aan mijn hoogleraar Conrad Mönnich, van wie ik nu een boek noem waarmee ik me geestverwant weet en dat ik u als lezer onder de aandacht breng, misschien opnieuw. Het heet *Een tak van de wilde olijf. Het Griekse erf en de weg van Israël* (1984). Mönnich beschrijft hier dat het christendom zijn religieuze grond nooit heeft gezocht in de boeken van Hellas of Rome (Mekka en Medina blijven onbesproken), maar in de Joodse geschriften van de wet en de profeten en hun toelichting in het Nieuwe Testament, dat eveneens in de Joodse wereld is geworteld. De Joodse vluchtelingenboersprong vraagt telkens opnieuw grote aandacht, ook bij mij in mijn werk als docent en rector van het vrijzinnig opleidingsinstituut OVP. Maar wat doe ik, wat doen wij met onze eigen niet-Joodse vluchtelingenachtergrond? Kan ik, kunnen wij, in het licht van de Bijbel zelf, wel volledige erfgenamen van dat Joodse volk zijn? Met die vragen houdt Mönnich zich in zijn boek bezig. Met die vragen houdt het OVP zich ook bezig, en via dit kleine artikel betrek ik u als lezer bij die vragen.

De antwoorden kan ik mezelf en u niet uit de losse pols in kort bestek geven, daarvoor is de manier waarop de Bijbel Joodse en niet-Joodse vluchtelingen in hun relatie tot God ter sprake brengt, te veelomvattend en te gevarieerd. Zie bijvoorbeeld:

- Over de vlucht van Jozef, Maria en Jezus naar Egypte: Mattheüs 2:13-15
- Over Abraham, Isaäk en Jakob als vluchtelingen: Genesis 12: 10, 26:1, 42:1-2
- Over de vlucht van Mozes vanwege een moord: Exodus: 2: 11-15
- Over de vlucht van David voor Saul: 1 Samuël 23: 14-24:23
- Over de opdracht om vluchtelingen lief te hebben: Leviticus 19:34
- Over de opdracht voor het Loofhuttenfeest ter herinnering aan de vlucht uit Egypte: Leviticus 23: 39-43
- Over de opdracht om praktisch voor vreemdelingen te zorgen: Deuteronomium 24: 14-22
- Over de vlucht van Jona voor zijn roeping door God onder niet-Joden: Jona

- Over Ruth, de niet-Joodse vluchteling: Ruth
- Over de oproep van Jezus om de vreemdeling te huisvesten: Mattheüs 25: 31-46
- Over de uitspraak van Petrus dat niet-Joden ook volk van God zijn: 1 Petrus 2: 9-12

Het gaat niet aan om deze en andere verhalen over vluchtelingen die welkom zijn bij de God over wie de Bijbel vertelt, klakkeloos toe te passen op de vluchtelingen in de huidige tijd. Daarmee doe je onrecht aan iedere specifieke vluchteling en zijn of haar geestelijke, economische of politieke situatie, toen en nu. De gebrokenheid en de heling van gebrokenheid bij vluchtelingen toen en nu is niet een zaak van oppervlakkig waarnemen en handelen, maar vergt diepgaande betrokkenheid, intellectuele, emotionele, daadwerkelijke inzet, die niet buiten de uitdagende en indringende relatie met God om gaat. De Eeuwige, de Ene die geen sluitsteen is van onze zelfrechtvaardigende denk- of leefsysteem, maar die mensen telkens opnieuw aanvuurt tot het op de lippen nemen van de woorden uit Psalm 139: 7-8: 'Waar kan ik Uw geest ontlopen, waar kan ik Uw aangezicht ontvluchten? Al klom ik op naar de hemel: daar zijt Gij; al daalde ik af naar het dodenrijk: daar bent U ook.' Woorden die Anne van der Meiden (eerder ook rector van het OVP) in het Twents aldus weergeeft: 'Hoo mot ik owwen Geest ontgoan? En woarhen vluchen veur ow angezicht? Klim ik noar 'n hemmel op: doar bin lej; zol ik goan liggen in 't dodenriek: doar bin lej ok.'

De God over wie de Bijbel vertelt, de God van Joodse en niet-Joodse vluchtelingen, die zich met Jezus, de verworpen en verder gaande helpman, vereenzelvigd heeft, is onontkoombaar. Hij vervloekt mensen bij voorkeur niet, Hij zegent ze liever. De veelzijdige betekenis van het woord zegenen komt waarschijnlijk het duidelijkst tot uiting in de bekende zegenspreuken in het bijbelboek Numeri (6: 24-26), die Joden en niet-Joden de eeuwen door uitspreken:

'De Eeuwige, de Ene zegent je en behoedt je, Hij doet Zijn aangezicht over je lichten en is je genadig, Hij verheft Zijn aangezicht over je en geeft je vrede.'

Als God zegent, wil dat zeggen dat God in alle opzichten - beschermend, vrolijk en met humor, met intensieve aandacht - solidair is met mensen. Mensen die worden gezegend om zelf tot een zegen te zijn. Goed nieuws voor vluchtelingen, Joden en niet-Joden, in alle onderscheidenheid en verscheidenheid.

Jan Sonderen, rector OVP